

52. PAZINSKI MEMORIJAL. ZNANSTVENI SKUP U POVODU 700. OBLJETNICE ISTARSKOG RAZVODA. PAZIN, 26. RUJNA 2025.

Pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin u suradnji sa suorganizatorima: Čakavskim saborom Žminj, Državnim arhivom u Pazinu, Arheološkim muzejom Istre, Državnim arhivom u Rijeci i Muzejom grada Pazina organizirala je 52. znanstveni skup *Pazinski memorijal* na temu *Istarski razvod: glagoljica, granica, srednji vijek*. Povod skupu bila je 700. obljetnica Istarskog razvoda. Skup se održao 26. rujna 2025. u Spomen-domu Pazin.

Prvi je sve nazočne pozdravio predsjednik Katedre Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin, Josip Šiklić, a zatim su pozdravne govore održali: u ime pokrovitelja skupa akademik Robert Matijašić, predsjednik Čakavskog sabora Žminj, ujedno i predsjednik Organizacijskog odbora; Mirela Mrak Kliman u ime Državnog arhiva u Pazinu; Darko Komšo u ime Arheološkog muzeja Istre; Vladimir Torbica u ime Istarske županije; te gradonačelnica Grada Pazina Suzana Jašić.

Po programu, na skupu su bila predviđena 22 referata podijeljena u četiri dijela.

U prvom dijelu skupa izloženo je pet referata.

Željko Bartulović s Pravnoga fakulteta u Rijeci održao je izlaganje na temu „Istarski razvod – pravni spomenik razgraničenja međa“. U prvom dijelu referata obradio je temu razgraničenja srednjovjekovnih komuna na temelju Istarskog razvoda s aspekta pravne povijesti, i to postupak određivanja granica, karakteristične znakove koji su poslužili za razgraničenje i druga pravna pitanja. U drugom dijelu rada napravljena je usporedba razgraničenja komuna u Istarskom razvodu sa srednjovjekovnim razgraničenjima sačuvanim za prostor Vinodola.

Tomislav Galović s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu održao je izlaganje na temu „Diplomatički aspekti Istarskog razvoda: odabrana pitanja“. U referatu je posebnu pozornost posvetio odabranim pitanjima iz područja diplomatike kao temeljne pomoćne povijesne znanosti, pri čemu je analizirao izabrane diplomatske zapise i njihove forme ukazavši na njihovu tradiciju i vjerodostojnost te na određenu kronološku problematiku. Ujedno je najavio izložbu o 1100 godina

ustopave Hrvatskoga Kraljevstva što se ima održati u Klovićevim dvorima u Zagrebu, a u sklopu koje će Istra biti predstavljena, između ostaloga, i Istarskim razvodom.

Ivan Zupanc s Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta u Zagrebu izlagao je na temu „Geografski aspekt granice u Istarskom razvodu“. Referat je temeljio na tri dimenzije analize koje se međusobno povezuju. Prva je terminološka klasifikacija granica, a druga je prema fizičkim karakteristikama pejzaža. Nakon toga su dvije analize stavljene u međusobni odnos kako bi se objekti iz pejzaža koji su služili za razdvajanje razvrstali prema funkciji. U potrazi za ostacima granica koje su danas sačuvane poslužio mu je aspekt toponimije te je izvršio usporedbu toponima iz Istarskog razvoda i postojećeg stanja.

Alida Perkov iz Pule izlagala je na temu „Razvod istrijanski – odjeci u austro-ugarskom tisku“. Cilj podnošenja toga referata bio je prikazati interpretacije Istarskog razvoda kroz popularni dnevni tisak Austro-Ugarske. Naime, austro-ugarski tisak nije samo informirao o filološkim i pravnim analizama nego je sudjelovao i u ideološkim interpretacijama Razvoda koje su odražavale nacionalna nadmetanja na području Istre krajem 19. stoljeća. U analizi su od tiskovina korištene *Naša Sloga* i *Giovine Pensiero*.

Darko Komšo, Đenić Gobić Bravar iz Arheološkog muzeja Istre i Markus Leideck iz Državnog arhiva u Rijeci pripremili su izlaganje na temu „Korespondencija Carla de Franceschija o glagoljici i Istarskom razvodu iz arhiva Società Istriana di Archeologia e Storia Patria u Trstu“. U referatu su predstavljeni neobjavljeni nacrti pisama i pisma brojnih suvremenika Carlu de Franceschiju o Istarskom razvodu (Pietro Kandler, Jakov Volčić, Tomaso Luciani, Andrea Amoroso, Šime Ljubić, Ivan Kukuljević Sakcinski i drugi). Do sada su objavljena pisma Carla de Franceschija Šimi Ljubiću i Giovanniju Kobleru, a tim referatom dopunila se objavljena korespondencija te se ujedno predstavila važna dokumentacija za razumijevanje povijesti proučavanja Istarskog razvoda tijekom 19. stoljeća.

U drugom dijelu skupa izloženo je sedam referata.

Anton Bozanić iz Omišlja izlagao je na temu „Mahnićeva afirmacija staroslavenskog bogoslužja i glagoljice u Krčkoj biskupiji i odjek na širem istarskom području“. Referatom je dan sadržajan povijesni pregled borbe za staroslavenski jezik u bogoslužju i njezin crkveno-administrativni kontekst te je opisana osobita uloga krčkoga biskupa Antuna Mahnića u toj kulturno-vjerskoj borbi.

Kristijan Žgaljardić iz Pićna izlagao je na temu „Šumber i Šumberščina u Istarskom razvodu“. U referatu se najprije dao pregled antičke i ranosrednjo-

vjekovne povijesti Labinštine, a zatim se koncentrirano sagledavalo područje Šumbera u kontekstu Istarskog razvoda.

Ivan Botica iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu izlagao je na temu „Još o Levcu Križaniću“. Referat je bio fokusiran na osobu Levca Križanića, jednu od najvažnijih ličnosti 16. stoljeća u Istri, na način da je pružio sve poznate podatke o njegovu životu i djelu uz onodobni društveno-povijesni kontekst. Posebna je vrijednost referata u donošenju novih biografskih podataka na temelju beramskih liturgijskih knjiga.

Gordana Čupković sa Sveučilišta u Zadru izlagala je na temu „Starčevićovo i Bratulićevo čitanje Istarskoga razvoda“. U referatu su raščlanjene Starčevićeve i Bratulićeve bilješke uz osnovni tekst Istarskoga razvoda, i to kao pokazatelj dosegnutih spoznaja, ali i stavova i vrijednosti koje ti priređivači posreduju čitateljima.

Amir Kapetanović iz Instituta za hrvatski jezik u Zagrebu izlagao je na temu „Jezik Istarskoga razvoda u kontekstu drugih hrvatskih srednjovjekovnih pravnih tekstova“. U referatu se razmatrala važnost Istarskoga razvoda kao svjedoka hrvatske jezične djelatnosti u srednjem vijeku te kao čuvara hrvatske (slavenske) jezične starine.

Josip Mihaljević iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu izlagao je na temu „Digitalna vremenska lenta glagoljaštva“. U referatu je prikazana izrada digitalne vremenske lente koja donosi povijesni pregled glagoljice i glagoljaštva od misije svete braće Ćirila i Metoda do suvremenoga razdoblja. Lenta, u čijoj realizaciji sudjeluju brojni povjesničari i stručnjaci za glagoljicu i glagoljaštvo, planira se objaviti 22. veljače 2026.

Milica Mikecin s Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u Zagrebu izlagala je na temu „Riječi i izrazi za imenovanje postupaka pri utvrđivanju granica zemljišta u Istarskom razvodu“. U referatu su se leksikološki analizirale riječi i izrazi kojima se u Istarskom razvodu imenuju postupci utvrđivanja granica zemljišta između općina.

U trećem dijelu skupa izložena su četiri referata.

Prvi referat trebao je biti akademika Matea Žagara na temu „Glagoljski kurziv Istarskoga razvoda i Vinodolskoga zakona“. Zbog spriječenosti autora, izlaganje nije održano.

Samanta Milotić Bančić s Filozofskog fakulteta u Puli izlagala je na temu „Glagoljski oblici u Istarskome razvodu“. U referatu su se analizirali glagoljski oblici u hrvatskoj redakciji Istarskoga razvoda, s posebnim naglaskom na očuvanost starijih jezičnih inačica te njihovu uporabu unutar pravno-administrativnoga konteksta.

Akademik Milan Mihaljević iz Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti izlagao je na temu „Što smo u posljednjih deset godina saznali o beramskom glagoljaštvu?“ U referatu su ukratko prikazani najvažniji rezultati proučavanja četiriju glagoljičnih kodeksa koji se danas nalaze u Ljubljani, a upotrebljavali su se u Bermu. Ti su rezultati nastali u sklopu Znanstvenoga centra izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo, gdje su se proučavali ti kodeksi 2014. – 2024. godine, a čiji je voditelj bio upravo akademik Milan Mihaljević.

Andrea Radošević iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu izlagala je na temu „Prvi beramski brevijar kao vrijedan izvor hrvatskoga srednjovjekovnoga pjesništva“. Referatom se pokazalo kako Prvi beramski brevijar, u koji su naknadno dopisani i uvezani tekstovi, čini istaknuto mjesto u povijesti hrvatskoga srednjovjekovnoga pjesništva. Naime, taj kodeks sadržava ukupno deset pjesama i nekoliko kraćih zapisa stihova dopisivanih tijekom 15. i 16. stoljeća. Taj se dio kodeksa od 2023. u literaturi naziva Beramskom pjesmaricom.

Marinka Šimić iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu izlagala je na temu „O leksiku beramskih rukopisa“. U izlaganju je posebna pozornost posvećena beramskim rukopisima, tj. četirima liturgijskim tekstovima koji se čuvaju u Ljubljani, i to tamo sadržanim kroatizmima te nekim riječima koje su rijetke u drugim hrvatskoglagoljskim liturgijskim rukopisima ili nisu uopće zabilježene.

U četvrtom dijelu skupa izloženo je pet referata.

Darko Komšo iz Arheološkoga muzeja Istre izlagao je na temu „Novootkriveni glagoljski rukopisi u arhivu SIASP-a u Trstu“. U referatu je prikazan arhiv *Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* iz Trsta, u kojem se nalaze brojni izvori vezani za Istru. Dan je pregled dijela fondova, posebno fondovi *Capitanato di Raspo* i *Fondo Notai Istriani (Fondo Notarile)*, u kojima je zabilježena brojna, do sada nepoznata, građa pisana glagoljicom.

Milica Lukić i Vera Blažević Krezić s Filozofskoga fakulteta u Osijeku pripremile su rad na temu „Cyrillomethodiana Histrica ili o nekim sastavnicama novije povijesti istarskoga glagoljaštva“. U referatu su predstavljeni biskupi Juraj Dobrila i Ivan Krstitelj Flapp iz očista odnosa prema jeziku. Najprije je predstavljen biskup Dobrila te njegove veze s đakovačkim biskupom Strossmayerom. Na temelju tekstova iz *Glasnika Biskupija Bosanske i Srijemske* izdvojile su i komentirale Dobrilin prinos razvoju narodnojezičnoga katoličkoga nakladništva u Istri. Ujedno su komentirale njegov utjecaj na djelovanje drugoga naraštaja istarskih preporoditelja te na osnutak, djelovanje i izdavaštvo Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru. Uz navedeno portretirale su porečko-pulskoga biskupa Ivana Krstitelja Flappa kao progonitelja slavenskoga jezika iz crkava.

Jozo Vela iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu izlagao je na temu „Istarski glagoljaški obredi vjenčanja“. U referatu se predstavila struktura i dijelovi obreda vjenčanja na temelju četiriju spomenika: Misala kneza Novaka, Ročkoga misala Bartola Krbavca, Prvoga beramskog misala Bartola Krbavca i Drugoga beramskog misala. Ukazalo se na poveznice s drugim glagoljičnim spomenicima te se čulo neke zaključke o tome kako su se u okvirima crkvenoslavenske liturgijske prakse crkveno vjenčavali ljudi u Istri u kasnome srednjem vijeku i početkom novovjekovlja.

Igor Medić iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu izlagao je na temu „Prikaz Židova u dvjema pričama iz Žgombićeva zbornika“. U referatu se odredio književni žanr kojemu pripadaju dva izdvojena teksta, povezalo ih se s mogućim zapadnoeuropskim predlošcima te se analizirala karakterizacija likova Židova u njima s obzirom na predodžbe kakve su u Europi dominirale od 12. stoljeća. Pritom se pokazalo kako su takvi prikazi istodobno raspirivali pučku maštu, nerijetko sa zastrašujućim posljedicama.

Ivan Miškulin iz Pazina izlagao je na temu „Refleks jata u kršanskom prijepisu Istarskoga razvoda“. U referatu je obrađena problematika refleksa jata u kršanskom prijepisu Istarskoga razvoda. Refleksi jata klasificirani su prema kategorijama: gramatički, tvorbeni i korijenski morfem. Metodologijom povijesne dijalektologije potvrđeni odrazi usporedili su se s odrazima jata u relevantnim suvremenim govorima.

Nakon zaključenja skupa sudionici su posjetili Beram i razgledali crkvu sv. Marije na Škriljinah pod stručnim vodstvom Josipa Šiklića.

Najavljeno je i tiskanje zbornika radova kao 38. sveska *Pazinskoga memorijala* uz suizdavaštvo Državnog arhiva u Pazinu.

Elvis Orbančić